چەکەرەکردنی ڕەخنە بە تۆوی ئیشراق، تیۆری ڕەخنەیی بازنەی سێیەمی گێڕانەوە... گۆران سەباح

تا سیستمی پەروەردە لەسەر بنچینەی بیرکردنەوەی ڕەخنەیی بنیات نەنرێت، ڕەخنەگر دروست نابێت. بیرکردنەوەی ڕەخنەیی هەوێنی ڕەخنەیە لە هەموو کایەکاندا.
هەمووان کۆکین، ڕەخنە لە ئەدەبی کوردیدا کڵۆلە. ڕەخنە لە ژێر کاریگەریی پێگەی سیاسی، ئایینی و کۆمەڵایەتیدا دێتە شێواندن. ل□ بەر هەندێ، بێو لێرە و لەوێ بیەوێت چەکەرە بکات، نووسەر، خوێنەر، ڕەخنەگر، چاپخانە و هەرسێ پێگەی سەرەوە سەرکوتی دەکەن، دەیشارنەوە، هیچ نەبێ بایەخی پێ نادەن. نووسەرەکە قەبولی نییە (تێنووی ستایشە)؛ خوێنەرەکە پێی وایە دەتەوێت بتەکەی بشکێنی، چونکە نووسەرەکەی لا پیرۆز کراوە و بووەتە موریدی. ڕەخنەگرەکە وەهمێکی لا دروست بووە، پێی وایە هەر ڕێچکەی ئەو ڕاستە، نووسەر و خوێنەرەکە کردوویانەتە ناوەندی بڕیار، نازانێت ئەوەی ئەو دەیکات هەموو شتێکە، ڕەخنە نییە. چاپخانە و هەر سێ پێگەی ناوبراویش کاکی ڕەخنەگریان کردووەتە بت و د□پ□رستن. ئێ باشە، حاڵ ئاوا بێت، چۆن ڕەخنە چەکەرە دەکات. نایکات. قەت.
نائومێدیش نیم. وێڕای هەوڵی بەندە، گەشبینم بە هەوڵەیلی ڕژدی هۆشەنگ شێخ محمد. پڕۆژەکەی هۆشەنگ دارێکە چەندان لکی پێوە. لکێکیان هەوڵێکە بۆ دانانی بناخەی ڕەخنەیەکی خۆماڵی، پشت ئەستوور بە فەلسەفەی ئیشراقی سوورەوەردی. ئەگەر دەتەوێ بە وردی تێی بگەی، تکایە (حیکمەتی ئیشراق و خوێندنەوەکەی) بخوێننەوە. بەکورتی، فەلسەفەی ئیشراق لەمانە دەنۆڕێت و ورد دەبێتەوە: ڕووناکی (نوور) سەرچاوەی مەعریفەیە؛ ئەقڵی نەمر، ئەقڵی سوور، جەستە، دەروونی مر□ق، ت□کەڵکردنی فەلسەفە و عیرفان، مر□قی ئ□ق□انی، مر□قی ن□فسانی، مر□قی جستەیی، هتد.
بۆ پێشخستن و زەقکردنەوەی هەوڵەکەی هۆشەنگ، قسە لەسەر دوو کتێبی دەکەم، لە نیوەی یەکەمی ٢٠٢٢دا چاپی کردوون: ئیشراق وەک ڕامانێکی ڕەخنەیی، دنیای تارمایی کارەکتەرە پەنهانەکان. یەکەمیان هەوڵێکە بۆ دروستکردنی ڕەخنەیەکی کوردانە لەسەر بنچینەی ئیشراق، دووەمیان نموونەیەکی پراکتیکیی هەوڵەکەیە، تێیدا، هۆشەنگ پڕۆژە ڕەخنەییەکەی لەسەر چەند دەقێکی یوسف عزەدین تاقی کردووەتەوە.

ئیشراق وەک ڕامانێکی ڕەخنەیی

لەم کتێبەدا، هەژێنگ دەیەوێ بە دروستبوونی ڕەخنەیەکی کوردانە، دەبێ بچینەوە سەر (ڕەنگ)مان. دەکرێ سوود لە گەنجینەی ڕەخنەی بیانی وەرگرین، بەس هەتا نەچینەوە سەر ڕەنگ و ڕیشەی خۆمان، نابینە خاوەن ڕەخنە. خۆی وا باسی هەوڵەکەی دەکات، " . . . ئەم هەوڵە ڕەخنەییە، بە گەڕانەوە بۆ فەلسەفەی ئیشراق، لە پێناو دامەزراندنی ڕەخنەیەکی کوردیی ڕەسەن و زیندووە، کە بتوانێت (کوردانە) لە بارەی وتارەکانی و ئەدەب و فەرهەنگ و زمان و دەقگەلی (خۆ)یەوە بدوێت." (هەژێنگ، ٢٠٢٢، لا ١٠٧).

دینی، فەلسەفی و ئیشراقییە، ڕەگی ئەدەبی کوردی. لەم کتێبەیدا، هەژێنگ پێشانی دەدات هەر لە بابا تاهیری هەمەدانەوە بگرە (٩١٠-١٠١٠) تا دەگاتە حەریق (١٨٥٦-١٩٠٦)، ئەدەبی کوردی لە هەناوی ئایین و فەلسەفەی ئیشراقەوە هاتووە، بەڵام دوای دابەشکردنی کوردستان، ئەم بەشەی باشوور لە ڕەگە ئیشراقییەکە دادەبڕێت، لەباتیان، ڕەگی "کوردایەتی" و شۆڕشگێڕی" گەشە دەکەن (پیرەمێرد تا ڕاپەڕین).

دوای ڕاپەڕین، چەند نووسەرێک (ناویان دەنێم نووسینسەقەت)، هەوڵیان دا بیرکردنەوەی ڕەخنەیی دروست بکەن، بەس هەوڵەکەیان لەبار چوو چونکە لاسای نەریتی دەسەڵاتی کوردیان کردەوە، خۆیان لە بووە کائینێکی پیرۆز. ئەم نووسەرانە، بە پشتبەستن بە نەقڵێکی سەقەتی تیۆری ڕەخنەییی خۆرئاوایی، وەهمێکیان لا دروست بوو کە نابێ کەس ڕەخنەیان لێ بگرێت، تەنیا ئەوان دەتوانن باسی ڕەخنە بکەن. ڕەخنەکەیشیان لیخن بوو بە تەوی دەسەڵاتی سیاسی. تا وای لێهات بوونە تووتییەکی ڕەخنەی خۆرئاوایی. بە نەقڵی پچڕپچڕ و قسەی باقوبریق، خوێنەری گەنجیان لە خشتە برد، چاویان داخستن و کردنیان بە دەروێشی خۆیان. لەوێش وێرانتر، چاوەڕێی ئەو دەروێشانە بوون تەنیا پێیاندا هەڵبڵێن، بە ئەستێیشەوە، تەنیا ستایشیان قەبوڵە. خەمە قووڵەکە ئەوەیە، ئەو موریدانە لاسای ئەو نووسینسەقەتانەیان کردەوە لە شێوازی نووسین، ئەمەیش وای کرد ئاستی نووسینیان نزم، پڕ لە گرێ و بێ سەروبەر بێت، جا هەندێکیان، لەپاڵ نووسینی سەقەت، وەرگێڕانی سەقەتیش دەکەن (پێم سەیرە ئەو نووسینسەقەتانە شین بۆ عەزیز گەردی دەگێڕن. لەباتی شین، وەرە لاسای عەزیز گەردی بکەنەوە، هەرنا شتێک لە زمانی وەرگێڕان/نووسینی وی فێر بن).

"لەم سەد ساڵەدا، ڕەگەکانی ئیشراقی کولتووری کوردی، هەم لە تێگەیشتن و هەم لە زماندا، بڕانەوە. دەخەک دروست بوو کولتووری کوردی دوور لە ڕەگەکانی خۆی، لەسەر هەندێ بنەما و پێکهاتەی تر، پەیڕەوکەی کرد." (هەژێنگ، ٢٠٢٢، لا ١٠٤).

ئەوەی تا ئێستە پشتمان پێ بەستاوە بە ڕەخنە، ئی خۆرئاوایە. بۆیە هەردەم پاشکۆینە، هەندێ جار پاشکۆی تەواویش نین. پرسیارێکە ئەوەیە: تا کەی خۆمان بە خۆرئاوا هەڵواسین؟ تکایە بە هەڵە وەریمەگرن، مەبەستم سڕینەوەی ئەوان نییە، هەوڵەکەی من و تەنانەت ئەوەی هۆشەنگیش سوود وەردەگرن لە مێژوو و پراکتیکی ڕەخنەی خۆرئاوا، سوورەوەردیش سوودی لە پلەیتۆ و ئەرستۆ وەردەگرت. کەسەرەکە ئەوەیە ئێمە خۆمان ون کردووە، ئەوەی هۆشەنگ ناوی دەنێ “عەدەم”، لە هیچگەراییەکی قووڵ، بێ بنەما و بێ ئاڕاستە.
خوێنەر، نووسەر و ڕەخنەگری کورد، بە پشتڕاستکردنەوەی دیدەکی، بۆچوونێکی، هەوڵێکی، پەنا دەباتە بەر خۆرئاواییەکان. بۆ نموونە، کاتێ دەڵێ “نیچە، سۆسێر، هتد وا دەڵێ”، پێی وایە گەیشتووەتە لووتکە و لەوسەری هاتیتەوە. ئەم خۆبەکەمزانینە، ئەم خۆگچکەکردنەوەیە، ئەم خۆپێهەڵواسینە، نەک ڕەخنە، مەخنەشی لێ شین نابێت! نابینن، ئاستی زمان و ڕەخنەی کوردی چۆنە؟ ئەو هەموو وەرگێڕان، قەوچەقەوچ و نووسینەی لەمەڕ بیرمەندانی خۆرئاوا چی پێشکەش بە زمان، ڕەخنە و هزری کوردی کرد؟ بەرەواژ و سەقەتە کارەکە.

“. . . ئەوەندەی بکرێت، نووسین و پەرەگرافی هیچ نووسەر و فەیلەسووف و کتێبێک وەرناگرێت، مەگەر بە دەگمەن و لە کاتێکدا ئەو وەرگرتنە ببێتە بەشێکی جودانەبووەوە لە تەئویلەکەدا.” (هۆشەنگ، ٢٠٢٢، لا ١٩).
ئەمە یەکێکە لە پێنتە سەرەکییەکانی (بازنەی سێیەمی گێڕانەوە)ی هۆشەنگ. ئەم پێنتە، ڕەخنەگر دەرباز دەکات لە خۆهەڵواسین، خۆدانەپاڵ، خۆشاردنەوە، خۆکەمکردنەوەی لە ژێر کاریگەریی خۆرئاواییەکان. ئەمە هەنگاوێکی بوێرانە و پێویستە هۆشەنگ ناویەتی. دەبێ یەکێک بێتە دەنگ و بڵێ، “بەسە، هەندێ خۆتان بەم و بەو هەڵمەواسن. کاتیەتی بچنەوە سەر ڕێگی خۆتان، ڕێگی خۆرئاوا لە ملتان کەنەوە.”
پار، کتێبێکم لە ئینگلیزییەوە وەرگێڕا بە کوردی (ناوەکەی ناڵێم چونکە تا ئێستە بڵاو نەکراوەتەوە)، تووژەرە ڕووسییەکە دەڵێ، زمان، کولتور و فەلسەفە لەم کوردستانەی خۆماندا تەشەنەی کردووە و پەڕیوەتەوە ئەنەدۆڵ و لەوێشەوە بە یۆنان. ڕێگی فەلسەفەی یۆنانی لێرەیە، بەس ئێمە ئەوەی هەشمانە دەیدەینە پاڵ خۆرئاواییەکان. خۆ سوورەوەردی ئەڵمانی با، ئێستە موریدانی هایدگەر، شۆپنهاوەر و کانت، هتد دەیانپەرست.

“ڕۆشنبیری کورد، بەتایبەتی ئەوانەی لە خۆرئاوابوون فێری زمانێک یان چەند زمانێکی بیانی ببوون، لە ڕێی بەرهەمگەلی ئەدەبی و هزرییەوە، توانیان کاریگەری لەسەر خوێنەر و ڕۆشنبیرانی کوردستان بکەن. جۆرە خوێندنەوەیەک و تێئویلێک بسەپێنن، کە لە کوردبوون و خۆرهەڵاتیبوونی ئێمە دوور بکەوێتەوە. لەم سی ساڵەدا، ئیشراق وەک ڕامانێکی ڕەخنەیی و بیرکردنەوەیەکی ڕەخنەیی، نەکەوتە بەر باس و لێکۆڵینەوە و تێڕژینەوە و قسە لەسەرکردن و سوودوەرگرتن لەم پۆتێنشیالە ڕەخنەییەی لە فەلسەفەی ئیشراق و میراتی ئیشراقی بە گشتیدا هەیە. جا چ لە بەرهەم و نووسراوەکانی نووسەرانی کورد بێت، یان بەرهەمگەلی بێ خاوەن و بێ نووسەر، کە موڵکی میللەتن. لەم ماوەیەدا، کەمێک بیر و ڕەباز و میتۆد و تیۆری ڕەخنەیی خۆرئاوایی لە ڕۆشنبیری کوردیدا چالاک کران و زۆر بە گەرمی ئیشیان لەسەر کرا. بە شێوەیەک وەک ئەوەی ئێمە ڕەباز و تیۆر و میتۆدە ڕەخنەییانە هەڵقولاوی ئەرزە بن و دەقی کوردی بەم تێزانە نەبێت نەخوێندرێتەوە.” (هەشەنگ، ٢٠٢٢، لا ٧٨).

هەر بازنە ڕۆشنبیرییەکەی کوردە ڕێی چۆڵ کردووە بۆ بازنەی دەسەڵات بەکەیفی خۆی یاری بە خاک، ئینتیما، سامان و زمان بکات. نووسینسەقەتەکان، لەوەگەڕە زمان و ڕەخنەی کوردیان وێران کرد، گەنجیان سەرلێشێواو کرد، بێ بەرنامە کرد، هەرچی ئاکار و ڕەفتاری کوردانە بوو لەیان سەندنەوە. گوایە کاکم عەلمانییە و لە فەلسەفەی خۆرئاوا بووەتەوە، دژ بە فیتی دەسەڵات وتار دەنووسێت لەبارەی کۆمەڵگەی مەدەنی و دیموکراسی. بەری گوتاری ڕۆشنبیری و هزریی نووسەرانی چوار دەیەی پێشووی کورد دەخەکە هەموومان بەزی لە دەکەینەوە. وەرە بنەڕە سیستمی پەروەردە، کەرتی تەندروستی. گوتاری ڕۆشنبیریمان دروستبا، بازنەی دەسەڵات نەیدەتوانی یاری بە کەرتی پەروەردە و تەندروستی بکات. پێم ناڵێی چ لە نووسینسەقەت و ڕۆشنبیری سەرخۆش شین دەبێت؟
“دابڕانی کورد، لە سەد ساڵی ڕابردوودا، لەم ڕێگە ڕەسەن و گرنگ و بنچینەییەدا، بووە هۆکاری ئەوەی سیاسەت لە شوێنی فەلسەفە و شیعر و ئەدەبدا، بەسەر کۆمەڵگەدا زاڵ بێت.” (لا١٠٥، هەشەنگ، ٢٠٢٢).
بەکورتی، هەشەنگ بەم هەوڵەی دەیەوێت گەمەکە بشکێنێت؛ گەمەک، تاکی کورد تێیدا بە پوولەکی و ڕواڵەتی کراوە، تێیدا سەرلێشێواو و فریودراوە. دەیەوێت هۆشیاریی بیرکردنەوەی ڕەخنەیی دروست بکات، “ڕەخنەگر” دروست بکات لەسەر بنچینەی مرۆڤبوون و گەڕانەوە بۆ خود، نەک لەسەر بنچینەی مەرگی نووسەر و چەند تیۆرێکی سواوی خۆرئاوایی کە ئەو نووسینسەقەتانە بە سەقەتی گواستییانەوە.

کتێبی دووەم

دنیای تارمایی کارەکتەرە پەنهانەکان، گێڕانەوەکانی یوسف عزەدین لە خوێندنەوەیەکی ئیشراقییانەدا

ئەو تیۆرەی، هۆشەنگ دەقی کوردی پێ دەخوێنێتەوە پێی دەڵێن "بازنەی سێیەمی گێڕانەوە". تیۆرەکەی لە تێز، هزر و فەلسەفەی ئیشراق هەڵێنجاوە. بەپێی بازنەی سێیەمی گێڕانەوە، هۆشەنگ چەند پێوەرێکی داناوە بۆ خوێندنەوەی دەق. پێوەرەکان: قووڵیی مرۆقبوون، تەئویلی هێزی دەق، دیوی ناوەکی دەق و کارەکتەر، زمان و خەیاڵی نووسەر، دەرهاویشتە و ئیمکانی خوێندنەوەی دەق.

ئەم پێوەرانە تیۆرەکە پێناسە دەکەن. بازنەی سێیەمی گێڕانەوە، هەردوو بازنەی ئایینی و زانستی دەبڕێت. لە پراکتیکی ئەم تیۆرەدا، ڕەخنەگر خوێندنەوەکەی پێ ناکات لە چەند وتەیەکی زلی بیرمەندانی خۆرئاوا، فڵان وای گوت، فیسار وا دەڵێت. نەخێر، بازنەی سێیەمی گێڕانەوە ئەم ڕیتم و شێوازە سەقەتەی خوێندنەوەی دەق تێک دەشکێنێت. لەباتی ئەوە، دەچێتە نێو هەناوی دەق، هەناوی کارەکتەر و نووسەر، ئەودیو پەردەیلی هونەری گێڕانەوە.
لەم کتێبەدا، هۆشەنگ ڕەخنە لە بیست دەقی یوسف عزەدین دەگرێت، بێ ئەوەی پێمان بڵێت دەقەکە باشە یان خراپ، بێ ئەوەی باسی ڕێنووس و هەڵەچنیی بکات (زۆرن ئەوانەی بەوەیان وەگرتییە)، بێ ئەوەی چیرۆکەکانمان بۆ کورت بکاتەوە (ئی واش زۆرن، وا دەکەن)، بێ ئەوەی بگەڕێتەوە سەر هیچ وتەیەکی زل و مردووی بیرمەندانی بیانی. هاتووە بە هاوەنێیەکی ئیشراقی، قسە لەسەر دەقەکانی یوسف دەکات.

کۆتاییی ئەم کتێبە (ئەنجامەکانی) بەس وەڵامت ناداتێ، پرسیاریش دروست دەکات، بەس کەلێن پێ ناکاتەوە، دروستیشی دەکات. ئەمەش یەکێکە لە ئەرکەیلی تیۆری بازنەی سێیەمی گێڕانەوە. کە دەقێک دەخوێنییەوە، چ پرسیارێکت لا دروست دەبێت، وەڵامی چ پرسیارێک وەردەگری، چ کەلێنێک پێ دەکەیەوە و چ کەلێنێک دروست دەبێت.
هۆشەنگ لە دوای خوێندنەوەی یوسف عزەدین، ئەم پرسیارانە دەکات: "ئەوەی لە جیهانی ئێمەدا ڕوو دەدات، ڕاستییە یان وەهم؟"؛ گێڕانەکان ڕاستین یان وەهم؟"؛ هەروەها ئەمانەش بەیان دەکات: "ژیان و ئیمان لە مرۆق دزران"؛ "لەم جیهانەدا، پێوەندیی نێوان ماهییەتی مرۆق و زمانی مرۆق پچڕا"؛ "لەم پڕۆژە شارستانی و کولتورییەدا، مرۆق حزووری لە دەست دا"؛ "ئەم ژیانە ماددییە وای لە مرۆق کردووە، قووڵترین ئەزموونی غوربەتی هەبێت"؛ "مرۆق لە ڕووی

ماددییەوە پێشکەوتووە، بەڵام لە ڕووی ئەخلاقی و مرۆڤایەتییەوە کەوتووە." ئەمانە و چەندان ئەنجامی تریش.
بازنەی سێیەمی گێڕانەوە یارمەتی خوێنەر دەدات دیوە شاراوەکانی دەق و نووسەر و کارەکتەر کەشف بکات. تیۆرەکە ئەزموونی خوێندنەوەی خوێنەر دەوڵەمەند دەکات، بە نووسەریش دەڵێ، "بەم شێوازە باسی شتەکانت کردووە، ئاوا شتەکانت گێڕاندووە." بازنەی سێیەمی گێڕانەوە دەق لە دەق دروست دەکات، واتە لە واتەی دەق، واقیع لە خەیاڵی نووسەر، تێگەیین لە جیهان و خود لە هونەری گێڕانەوە.

تیۆری بازنەی سێیەمی گێڕانەوە خۆی دەپارێزێت لە هەڵسەنگاندنی دەق. پێم وایە هەڵسەنگاندن لکێکە لە ڕەخنە، بێ ئەو، ڕەخنە تەواو نییە. هەڵسەنگاندن لە نێو کارێکی ڕەخنەیی دەبێتە هۆی پێشکەوتنی زمان و هونەری گێڕانەوە. ساڵانە لە ئەمریکا باشترین و خراپترین ڕۆمان دیاری دەکرێن. هەڵسەنگاندن بە مانای باش و خراپ نا، بە مانای تێربوون لە هونەری گێڕانەوە، لە جوانینووسی. دەقێک چێژ بە خوێنەر نەگەیەنێت لە ڕووی گێڕانەوە و زمانەوە، قابیلی چاپبوون و بڵاوبوونەوە نییە، با باسی پرسێکی گرنگیش بکات. ئەگەر بە شێوازێکی هونەری، نووسەر نەیتوانی ئەو پرسە گرنگە بگێڕێتەوە، با بۆ خۆی بچێت وتارێک بنووسێت، تا سکی دەشێت قسە بکات.

هۆشەنگ ڕوونی کردووەتەوە، تەنیا ئەو دەقانە دێنە ژێر هاوێنەی بازنەی سێیەمی گێڕانەوە، دەربچن لەو پێوەرانەی لە سەرەوە باس کران. واتە دەقێک ئەم پێوەرانەی سەرەوەی تێدا نەبێت قابیلی ڕەخنە نییە چونکە هیچی لێ هەڵناهێنجرێت. ئەمەش کەماسیی تیۆرەکەیە، واتە هەموو دەقێکی پێ ناخوێندرێتەوە.
ڕەخنە هەر بۆ ئەوە نییە بزانین دەق چی دەڵێ، بۆ ئەوەیشە بزانین چی ناڵێت. لەم سۆنگەیەوە، بازنەی سێیەمی گێڕانەوە دەتوانێت دەق هەڵسەنگێنێت و بڵێ، بۆ نموونە، "ئەم دەقە هیچمان پێ ناڵێت، یان شتێکی ئەوتۆی پێ نییە بۆ مرۆڤ و خود." ئەگەر وا نەبێ، هەرچی زەوقی هەستێت، ڕۆمانێک فڕێ دەداتە بازاڕ. بنواڕە بازاڕ، پڕە لە ڕۆمانی بێ تام، بێ سەروبەر، بێ سەلیقە. نووسەر بە کەیفی خۆی داوی داوەتێ، زێتر لە پێنجسەت لاپەڕە بە وتاری درێژ و قەڵە پڕ دەکاتەوە، گۆیا کاکم ڕۆمانی نووسیوە. لە شیعر هەر مەپرسە، ئەوەیان جێ دەهێڵم بۆ پسپۆڕانی بواری شیعر.

کورتەچیرۆکیش لەولا. نابێ بیشارمەوە، هەوڵی جوان و ڕژد هەن لە ڕۆمان و چیرۆک، دەبێ باسیان لەوێ بکرێت. هۆشەنگ، بە لەو ئیشەی

لەسەر یوسف عزەدین، چەندان ڕۆمانی تری خستووەتە ژێر هاوەنەی بازنەی سێیەمی گێڕانەوە. بۆ ئەم هەوڵە و هاوشێوەکانی ئاو بدرێن، بیرکردنەوەی ڕەخنەیی دێتە مەیدان، ئەویش ڕەخنەگری لێ دەبێتەوە. ڕەخنەگرێـــک دوور لە سیاســەت و مەشەوب. ڕەخنەگرێـــک خۆی بە کەم نەزانێـت لە ئاست خۆرئـاوا، ڕەخنەگرێـک موریـدی هیـچ نووسـەرێکی پیرۆزکراو نەبێت، ڕەخنەگرێک ئاگای لە هونەری گێڕانەوە بێت.

ســەردەمی پڕوپــوچی… مەحمــود عەبدوڵڵا

سەردەمی پڕو پوچی “میدۆکراسی”
ناونیشانی کتێبێکی ئالان دۆنۆیە،ئەم کتێبە وێنەیەکی پوختی ئەو دنیایە پێشکەش دەکات کە لەسایەی نیولیبڕالیزم پێکهاتوە. دنیایەک کە لەڕێکخستنی سیاسی و ڕۆشنبیی و هونەردا دا ،گەیشتۆتە ئاستی داڕوخان،سیاســەت مــردووە ،لەجیــاتی سیاســەت حکومــداری جێگەی گرتۆتەوە،کە تەکنیکێکی ودی کارگێڕییە.
مەبەست لە حکومداری نیولیبڕاڵە ، نەهێشتنی پێوەرەکان،بەهاکان ، هزری فەلسەفییە ، بە پێوەنیمان بە جیهانەوە.داماڵڕان لەمەڕاڵە،و بە بایەخکردنی به هاکان لەلایەن چینێک لەکەسانی پڕوپوچ کە دەستیان بەسەر دەسەڵات داگرتووە،ئەم چینە کە ڕۆڵی ناوەندێک دەبینن لەنێوان تاکەکان و بەرژەوەندی سەرمایەدارەکان،هەوڵدەدەن یەک جۆربیرکردنەوە بەسەر کۆمەڵگە دا بسەپێنن. نکۆڵی لەهەرچەشنە بیرکردنەوەو و ئایدیایەکی باڵا دەکەن،بەناو ئەمە لەڕاستیدا بۆ ڕێگریکردنە لە هەرچەشنە مەزنییەک کەمرۆڤەکان بتوانن لەخۆیانی نیشان بدەن. هەوڵدەدرێت لەڕێگەی ئاکادیمیە کۆلێژەکان ،زمانێکی نەرم و هێمنی بسەپێنن بەسەر بیرکردنەوەی گشتیدا،بەجۆرێک هەرزبریەکی زمان، لەبارەی بەهاکان وەک گەڵەتی دەبیندرێت.بەخۆت بژی، حەقی هیچت نەبێت، هەموشتێک گۆڕاوە،ئەمە نابێت وەک ڕابردوو ،جدیبین،کتێبە ئاڵۆزەکانت بخەلاوە، پراگماتیبە، چونکە لەوانەیە هەڵەبین،ئەم دونیا ببینیە هەوڵێکە بۆ داستبەرداربونی ئینسانەکان لە بیرکردنەوەو خۆدانە دەست چێژپەرستی و دورکەوتنەوە لەدانایی.
لەکاتێکدا ڕێژ بەڕێژ میللەتان دەچەوسێندرێنەوە ، بازرگانی چەک و

شێوەو شێوە پەرەی پێدەدرێت ،لەلایەن ئەم چینە دەسەڵاتدارە کە بوکەڵەی کۆمپانیا فرەڕەگەزەکانن.حکومەتداری نیولیبڕاڵ هەوڵێکە بۆگونجاندنی سیاسەتی دەوڵەت لەگەڵ بەرژەوەندی کۆمپانیاکان و ملیاردێرەکان. ئەم چینە ناوەندێکن بۆ ڕێکخستنی پەیوەندی تاک لەگەڵ پیشەسازییەکان،بازرگانی و کۆمپانیاکان.
حکومەتەکان داوای سک هەڵگوشین دەکەن،ڕەخنەی خەرجکردنی زۆری کۆمەڵگە دەکەن،لەکاتێکدا سەرمایەداران لە ڕێگەی شارەزایانی میکانیکی کە هەوڵدەدەن بەهەشتێک بۆ دەوڵەمەندان دروستبکەن، بەجۆرێک بەنمونە دروستکردنی فڕۆکەی تایبەت بە ملیاردێرەکان ،بەکارهێنانی هەموشارەزایی ئەکادیمیەکان و پسپۆڕانی میکانیکی بەخزمەتی ئەوانە بەکاردێت،ئەم کۆیلەکردنە لە ڕێگەی زانکۆکان دەکرێت، بەجۆرێک زانکۆکان پەیمانگاکانی توێژینەوە گەندەڵترین دامودەزگان،کە بەرژەوەندیان لەگەڵ بازاڕ گرێدراوە، پڕۆفیسۆرەکان وەک مافیاکانی دەرمان وان،کە براندەکانی زانکۆ دەفرۆشن،توێژینەوەکانیان ڕۆڵی فەتوا دەبینن،لە شەرعی بونی هەموو ئەو چاوچنۆکی و تێکدانەی کۆمپانیاکان دەیکەن لە ژینگەدا،لەلایەکیتر پارە لەو سیستەمەدا ، بۆتە بەهایەکی ڕەهاو ،ناوەندی بەهاکان،ئەوەش بە بڕوای دۆنۆ لە بەرئەوەیە پڕوپوچەکان جگە لە ئابوری لەهیچ مەجالێکیردا ناتوانن ڕۆڵی سەرکردایەیەتی ببینن. پڕوپوچەکان لە ڕێگەی حوکمداریەوە هەوڵدەدەن ئەو بە بەهایی و پڕوپوچیە لە هەموئاستەکان،بکەنە بەهایەکی گشتی کۆمەڵگە،سرجەمی لایەنەکانی ژیان توشی داڕوخان هاتون،هونەرو وەرزش و سیاسەت و ڕۆشنبیری،هەمویان گەڕاون بە پیشەسازی و قازانج.
زانکۆ وەک ناوەندێک بەکاردێت بۆ نەرمکردنی مرۆق و ڕامکردنی وکوشتنی کەسێتی شۆڕشگێڕ، ئەڵبەت زمانی توێژەرە گەورەکان ئەکدیمیست و پڕۆفیسۆرەکان ،زمانێکە کە وەک دۆنۆ دەڵێت:زمانێکە لەسر بنمانا وەستاوە،نوسینی ئاڵۆز و توێژینەوە زۆرەکان کە کەڵکێکی وایان نییە تایبەتمەندی ناوەندە ئەکادیمیایەکانە، بە بڕوای ئالان دۆنۆ،توێژەرەکان ،خەبیرەکان لەبیرکردنەوە دا بڕاون،ئەوان بە خۆیان بیرناکەنەوە، بەڵکو بیرکردنەوەکانیان ، مەعریفەکانیان دەفرۆشن،لەژێرکاریگەری قازانج و سەرمایە و باربەکردنی کۆپانیاکاندان. ئەمەش واتا ونبونی ئەقڵ و ترازیدیای ڕۆشنبیری.
ئالان دۆنۆ، بە پشت بەستن بە بۆچونەکانی جۆرج سیمیل،باس لە دۆخی تراجیدی ڕۆشنبیری و پڕوپوچی بیرکردنەوە دەکات و دەڵێت:بیرکردنەوە پڕوپوچ دەبێت کاتێک توێژەر بایەخ نادات بەگونجاندنی گیانی بە توێژینەوە پێشنیارکراوەکان. توێژەر بەخزمەتی ئابوری دادەمەزرێت،ئەوکاتەش بیرکردنەوە خەوشدار دەبێت،دەچێتە ژێرباری

ویستی دامەزراوەکەوە، نەک ویستی تاکەکەسی . ئەقڵانیەتی ئامێری ئەقڵانیەتێکە هەوڵی ڕازیکردنی توانای بەرهەم هێنانی دامەزراوەکە و سیستەم دەکات، نەک ڕازیکرنی خودی.ئەمە یە کە سیمیل ناوی دەنێت تراژیدیای ڕۆشنبیری.

هۆکاری ئەمەش بەڕای دۆنۆ: بریتیە لە زۆری توخمە بابەتیەکان وەک ڕاپ□ت□کان ،کتێبەکان،زانیاری ڕۆژو چەمکەکان و زانیاری و کارە پشتیوان بەتیۆریەکان،کە ڕۆڵیان هەیە وەک نێوەندی گوێزانەوە بۆهزر. لێرەدا ئەقڵ وندەبێت، تەنانەت ئەقڵ هەست دەکات لەنێو دەریایەک زانیاری دا نقومبوە ،لەترسێکدایە کە ئەوەی بەرهەمی دێنێت کارەساتی سەربارە بۆ دیاردەکە. ویستێکی مەعریفی ڕاستەقینە و کەسی لەپشت بەرهەم هێنانی ڕۆشنبیری□وە نییە،ئەوەی هەیە ویستی دامەزراوەکان و هۆکارە ئابورەکانە.ئەمەش دورکەوتنەوەیە لە پرۆسەی مەعریفە،کە پشت بە پێداویستی وئاوەزو توانا دەبەستێت،کە کەسی داهێنەر ئاسودە دەبێت بەکارەکەی،لێرەدا کاری ئەقڵیش ،وەک کاری دەستی کارێکی بێگیانە، کارێکە لەپێناو دەستکەوتی ئابوری و هیچیتر.بەرهەم هێنانی مه عریفە لەژێر کاریگەری پاڵنەرە ئاوریەکانەو هیچیتر.

پڕوپوچی زاڵبوە، بەجۆرێک زۆرترین داخوازی لەسەر پروپوچی□، پڕوپوچیش هەلێکە بۆسەرکەوتنی تاکەکەسی، بەجۆرێک کە ئێمە لەسەردەمێکدا دەژین ناتوانین بیر لەئابوری بکەینەوە بەشێوەی دەستە جەمعی، بیرکردنەوە لەقازانج حیکمەت و ئاوەز وندەکات. پارە بێدەنگی دەکڕێت، هەموشتێک لەژێر دەسەڵاتی پارەدا دەجو□ت□وە، ئەمەش واتا ئیفلاسی ئابوری گیانی لەبەرامبەر ئابوری مادیدا.وەک دۆنۆ دەڵێت: پارە لە ئاستە سایکۆلۆجیەکەیدا کاریگەری شێوێنەری هەیە، پارەتیشکۆی چالاکی لەسەر ئامرازێک کۆدەکاتەوە،کەهەموو ئاوەزی ئەقڵانی وندەکات،لەڕەنگاو ڕەنگکردنی جیهاندا.ئەم بۆچونەی دۆنۆ ڕاستیەکی حاشا هەڵنەگرە، ئەمڕۆ جیهان لەسایەی سیستەمێک دادەژیت کە نکۆڵی لە هەمەڕەنگی دەکات، هەوڵدەدرێت تەواوی مر□ۋ□کان بکەونە ناو پڕوپوچی، من ناوی دەنێم فاشیزمی پارە،چونکە لەم لایەنەوە پارە بکوژی دیالۆگ و حیکمەتە ،کە گەمژەیی و نائەقڵانی و دەمارگیری توخمی ناو ئایدیۆلۆژیا فاشیستیەکان بەرهەم دێنێت . بەباوەڕی من هیچ شتێک هێندی پارە بکوژی دیالۆگ نییە،چونکە پارە وەک بەهایەکی ڕەها سەپێندراوە و دانایش لەبیرکردنەوە جیادەکاتەوە.

دۆنۆ پێی وایە لە سەردەمی پڕوپوچیدا، پیشەکان گۆڕاون بۆ ئیش، ئیشی ڕوت، بەو واتایەی لەم سستەمەدا هیچ ئیشێک تایبەتمەندی زاتی نییە،دەرهێنەرەکان سورن لەسەر بینینی ڕۆڵ بەکەسێک پەیوەندی

بەهونەرەوە نییە،ئەمە لەبواری هونردا ، ئەمەش واتا ئیشی وەهمی ئەوەیدەکرێت هیچ نییە،هونەرمەندی بەناوبانگ خاوەن خەڵات، بەڵام هیچی نەکردووە، تەنها لاسایکردنەوەی ئیشە. بۆیە هونەری خراپ، ئاڕاستەکراو بەرهەمدێت، مرۆڤ دابڕاوە لەئیشی درێژخایەن، بەبڕوای دەنێ سیستەمی پڕوپوچی گونجاوە لەگەڵ گۆشەی سەرمایەدا گواستنەوە لەئیشێک بۆ ئیشێکیتر و ئیشکردن تەنها لەپێناو قازانج وایکردوە ئیش بەگیان بێت،و ئیشکریش وەک ڕۆبۆت بەقازانجی سەرمەیدارو کۆمپانیاکان ئیشبکات.واتا هیچ پاڵنەرێکی زاتی نییە بۆ ئیش. تەنانەت کاری هزری و مەعریفیش،تینوێتی نییە بۆ مەعریفە، بەڵکو بۆ دەستکەوتنی قازانجە و گۆنادرێت بە کاریگەری ئەو مەعریفەیەی بەرهەم دێت لەسەر کۆمەڵگا. ئابوری بەپلان، بە بەهایی ، بەبازاڕکردنی هونه ر ڕۆشنبیری،دەرکەوتنی ڕۆشنبیرە بچوکەکان، بوکەڵەی میکانیکی تایبەتمەندی سیستەمی پڕوپوچین.

ئەم یارییەکە ،کە پڕوپوچەکان دەیکەن،یاریەکە بکە دەستەواژەیەکی ڕانگەیەنراوە ،یاساکانی فۆرمی و نوسراونین،بەڵام چی دەگەیەنێت. یاریەکە بکە

ئەم دەستەواژەیە،گوزارشتە لەو یارییەی دەکرێت لەجیهاندا،یاریەکە بەکورتی ئەوەیە کە پڕوپوچەکان ،سەرەڕای بەتاڵیان لەبوارەکەدا بەڵام وەک پاڵەوان دەردەکەون.لەبوارەکانی هونەر ،سیاسەت ڕۆشنبیریدا،یاریەکە قێزەونە،توندوتیژە بێ بەزەییانەیە. ئەویاریە بەرلەهەرشت جەخت لە پارە دەکاتەوە وەک ناوەندە بەهاکان،چونکە پڕو پوچەکان جگە لەبواری ئابور لەهیچ بوارێکیتردا مەجالی سەرکردایەتیان نییە.لەبەر ئەوەی جگە لەپارە هیچ شتێکیتریان نییە. یاریەکە جیهانییە،چینکی پڕوپوچ بەڕێوەی دەبەن،لەهەرکوێش مەبەستیان بیت پڕو پوچەک قوت دەکەنەوە، بەمەرجە یاریەکە بکات،یاریەکە لەبنەڕەتدا لەسەر ئەوە وەستاوە تۆ یاری بکەیت بە دەستە نادیارەکان پڕوپوچ بیت،بەڵام خۆت لە ببە بەشت. لەهەموشی گرنگتر وەهمی دەوڵەمەندکردنی هەموانە،.خەیاڵی سوپەرمانبون لە چیرۆکەکەی مارشاڵ ماکلۆهاندا دەڵێت مرۆڤی نیاز پیس و بچوک لەهەموکەس زیاتر خەیاڵی سوپەرمان بون دەکات.لەم یاریەدا کەهەموبوارەکاندەگرێتەوە پیشە واتای لەدەستداوە، ئەوەی دەکرێت ئیشی وەهمییە. تەنها لەئاستی زماندا شت دەکرێت، پڕوپوچەکان هەوڵدەدەن یان دەتوانن لەهەربوارێکدا ببنە یاریکەر، بەمەرجێک ملکەچی یاساکانی یاریەکەبن. چینێکی پڕوپوچ کە خۆیان لە دەبە بەشت ڕوکەش و بە پێوەری تایبەتمەندیانە.کەسانێک دەبنە یاریکەر وەک دەوترێت:کە هیچ شەونخونی و ماندوزونیان پێوە دیارنیە،هیچ نازانن،وەلێ وەک زانا و بلیمەت دەردەکەون،لەکاتێکدا تەنها

کۆمەڵێک قسە دەجونەوە، خاوەنی مەعریفەیەکی پوختن،زانین ل□ بارەی هەموشتێک ، بەڵام ڕوکەشانە. خەبیر،یان پڕۆفیشناڵ تایبەتمەندی کەسێکە کەڕۆبۆتیانە ئیش دەکات بۆ ئەڕبا بەکانی سیستەمی هیچوپوچی.

ئەودونیایەی تێیدا دەژین ، دنیایەکە بەگوێرەی بەرژەوەندی دەوڵەمەندەکان،سیاسیە پڕوپوچەکان ڕێکخراوە، بۆیە لەبواری سیاسی هیچ داهێنانێک نابینین ،هەموشتێک لەسەرمێزی گفتوگۆ دەکڕدرێت و دەفرۆشرێت،هیچ شتێکیش جێگیر نییە، بەربەریزمێکی ئابوری داهاتوی مرۆڤی نا ڕۆشنکردووە. پڕوپوچەکان تەواوی کۆمەڵگاکان بۆ بەرژەوەندی کەمینەیەک دەکەنە قوربانی. بێ بەزەییانە شەڕ هەڵدەگیرسێنن،خەڵک ئاوارەدەکرێت، کۆمەڵکوژ دەکرێت، بەڵام یاریەکە بکە کۆدێکە بۆ ئەوەی پڕوپوچەکان هەموشتێک پەردەپۆش بکەن. نیولیبڕالیزم بۆتە دەستی نادیار، ئەمڕۆ مرۆڤایەتی بەهۆی دەستە نادیارەکان ڕادەوەشێندرێت.

بە هۆی هێزی پارەو کاریگەری وروژێنەرەکانی نیولیبڕاڵی مرۆڤەکان شوێن ئارەزوە کەسیەکان کەوتون،لە هیچ شوێنێک بەرژەوەندی گشتی نەماوە.سەرکەوتای تاکەکەسی،خەیاڵی سوپەرمانبون،مرۆڤەکانی دابڕاندووە بۆ ڕو بەڕو بونەوەی سیستەمی پڕوپوچی.

بەکورتی پڕوپوچی سیستەمێکە ک□ پڕوپوچەکان بەڕێوەی دەبەن. مەبەست لە پڕوپوچەکان کەسانێکن کە لە دەرەوەی پێوەر و بەهاکان ڕەفتاردەکەن ، بێ گوێدانە بنەما ئاید□یل□جیەکان. دەکرێت وەک کەسانێک دەستنیشانبکرێن کە دابڕاون ل□ مەعنەویات. پڕوپوچی هەبونی توانایەکە بۆ لاسایکردنەوەی کار، نەک توانای ڕاستەقینە ، زمان لوسی و زۆربڵێیی دەکرێت وەک توانایەک ب□ پڕوپوچەکان دەرفەتی سەرکەوتنیان بداتێ،لەسیستەمێکی پڕوپوچدا. کاری سیاسی ،هونەر و تا بوار ی ئەکادیمی و ڕۆشنبیریش کەوتونەتە ناو سیستەمی پڕوپوچی.

بەبڕوای ئالان دۆنۆ جاران پڕوپوچەکان کەمینەیەک بون بۆهەندێ مەسەلە سودیان لێوردەگیرا، بەڵام ئەمڕۆ خواستێکی تەواو هەیە بۆ پڕوپوچی، پڕوپوچەکان زۆرینەن و داستیان بە سەردەسەڵاتدا گرتوە.زیرەکی ئەوان بریتییە لە توانای ناسینی پڕوپوچێکیتر و یەکتر هەڵدەنێن.وەن□ بێ کەسانی بێتوانا بن، ب□ پێچەوانەوە ئەوانە دەبێت کەسانێک بن،ک□ ل□توانا پیشانبدەن،کە نەبێتە هۆی گومانکردن لەسیستەمەکە. بەبڕوای ئالان دۆنۆ پڕوپوچی لەجیاتی دورکەوتنەوە لە گەمژەیی،گەمژەیی لەفۆڕمی دەسەڵاتدا نمایش دەکەن، ئەوانە کەسانێکن دەتوانن مەیلی چاکسازی بەردەوام ، پێشکەوتن وەک ڕوکاری دەرەوەی گەمژەیی نمایش بکەن، بەبێ ئەوەی کارێک بکەن.

سیستەمی پڕوپوچی گوزارشتە لە مردنی سیاسەت و بەها باڵاکان،کە حوکمداری شوێنی گرتۆتەوە ، بەجۆرێک هەوڵدەدرێت تەواوی کۆمەڵگاکان بەرەو جۆرێک بیرکردنەوە ئاڕاستە بکرێن کە خواستی پڕوپوچەکانە

لەڕێگەی حوکمدارییەوە، لەڕێگەی سەپاندنی کۆمەڵێک مەرج و دانانی، نەریتێک بۆ گواستنەوە لە پەیژەی کۆمەڵایەتیدا، ئەڵبەت پڕوپوچی واتای ئەوەنیە کەسێکە سەرکەوتونەبێت لەکارێکی دیاریکراو بەڵکو مەبەست لە وەیە کە بێتە ڕەفتارێکی گشتی وباو کە پڕوپوچەکان دەتوانن لە داگیرکردنی پێگەی کۆمەڵایەتیشدا سەرکەوتوبن. دەکرێت پڕوپوچی وەک مەیلێک ببیندرێ بۆ سەرکەوتنی کۆمەڵایەتی ، بەشێوەیەکی سیستاماتیکی لەلایەن ناوەندەکانی دەسەڵات و سەرمایە ڕێگە خۆشدەکرێت.

مەحمود عەبدوڵڵا

بروســــکەیەکی بە پەلە لە: س. جافەوە بۆ: ئاوی شینی زرێبار

دەزانی کات دووی بەرە بەیانە، نازانم لە کونجی کام دیدە نیگاوە لێت بڕوانم و بە وشە سیحرئامێزەکانم فرمێسکە هەڵقوڵاوەکانی برینی ئەوینت بسڕم، بە تیشکی کام کزەچرای شەوەزەنگ لە کەناری زرێبار شەوان و ساتە مەست و خومارییەکانی قاوەتاڵەکانی زەمەنی تاریکیت ڕۆشن بکەمەوە، لە کوێوە دەستم پێت بگات و لە دۆزەخی ئەنگوستەچاو و دڕاندەرە پڕ پاسەوانیت قورتارت بکەم، ئای لەو دەمە ئێوارە سەختەی ئەوکی برینمت هیشک هیشك کرد و هەستت بە قوڵپی گریان و ژانی سەختی دابڕانم نەکرد، چ فریستەیەک بووی لە تەختی بوڵاتی شاهانشاهیما تاجی سەروەری و سەلاریت لە سەر نابوو، نها قوڵپە بە حەسرەتەکانمان شەوی لێ درێژ کردوین و نابڕێتەوە، خەو نەک لە چاوانمان زڕاوە بگرێ پێی بە بەردەرگای خاو بوونەوەیشمان نابا هەتا سەر خەوە بشکێنین و کەمێ لە خەمی دابڕانمان دوور بکەوینەوە، کاتەکانی ئەمشەو دەزانم بۆ تۆیش بێتە مەتەکەیەک و بەر بێتە وەزەت و دەتخوا........ ئیدی چاریش ناچار دەبێ هەر لێرەوە کەفوکوڵی ڕۆژانە هەڵڕێژم کە ئومێد و هیوا دەست لە ملی دادەی تەمەنمان بکا، ئەو دەم دەزانین دابڕاندنی خودان هێز لە یەکمان ناکا، با فرمێسکەکانیشمان شەڵاڵی ئەغری نەو ئەو دەریا مەنگەی کەسەرباریمان بکا، لە هەرگیز لەم ون نابی ئەمجارەیان بە قسەی دایکت دەکەم و لای

مەلاکەی پشتی ماڵی خەمانەوە چاوەزارە دەکەم، تاوەکو هیچ کەسێ جەسارەتی ئەوەی نەبێ توخنی بەردەگا بکەوێ و تارای سپیت بە هەڵبدا، دەتبینمەوە ئەی ڕووبارە سەرشێتەکەم زرێبار .

سەردار جاف

باد کامبێرگ . ئاڵمان
١٥ / ٠٦ / ٢٠٢٢

بیرەوەرییەکانی فەقێیەکی گوومڕا..13… شەماڵ بارەوانی

بەشی سیانزەهەم/

چەتەکانی خودا..!

لە بەشی دوانزەهەمی بیرەوەرییەکانی فەقێیەکی گوومڕا..دا
لەڕێگای کتێبی(کۆماری پێغەمبەر)ەوە، باسم لە ڕوانگەی جوبران کرد،
لەو بەشەیش لە ڕێگای کتێبێکی تری(چەتەکانی خودا..!)
بەردەوام دەبین لە قسەکردن لە سەر ڕوانگەی ئەم پیاوە ڕووناکبیرە.

هەربەڕاستی ڕوانگەی(عەبدولڕەزاق جوبران)
تێڕوانینێکی وجودیانە و ئینسانیانەی نوێیە، سەبارەت بە خوداوەند و ئایین، دیدێکیتر و گۆشەنیگایەکیتری جیاوازە بە مێژوو، فیقه و کەلەپۆری ئایینی،
خوێندنەوەیەکی تری ئایین و عەقیدە و مێژووی ئایینە، ڕانانێکی تری جیاوازە، جیاواز لە هەموو ئەو خوێندنەوە کۆن و کلاسیکیانەی تائێستا بە ئایین کراوە.

ڕوانگەی عەبدولڕەزاق جوبران:
تێکشکاندنی هەموو ئەو بتانەیە کە فەقێ و کاهین و پیاوانی ئایینی لە بەردەم گەیشتن بە خوداوەند ڕێیان ناوە.

عەبدولڕەزاق جوبران

ڕەخنەی زۆرێک لە مەھافیمە کلاسیک و چەمکە کۆنەکانی ئایین دەگرێت و بە پشت بەستن بە تێگەیشتنێکی وجودیانە و سۆفیزمانەوە ڕوئیای نوێمان بۆ دەخاتەڕوو و
پێمان دەڵێت دین بە دڵ وەربگرە و پرسیار لە دڵ بکەو “استفت قلبك” بکە بەسەنتەری تێگەیشتن و ھەنگاوەکانت، بکە کابەی تێڕوانین و ژیانت، بکە بە خاڵی ڕفتارکردن و بڕیاردانت بکە بە بنەمای تێگەیشتنت لە وجود و قسەکانت.

عـەبدولڕەزاق جوبران
پێمان دەڵێت بۆ سەلماندنی تێکەستەکانی ئایین و گوومان نەکردن لە ڕاستی□تی و دڵنیابوونەوە لە ئیلاهی بوونی ھەرتێکستێک، پێویستمان بە هیچ عن عنە و بە سەنەد و گ□□□□و□(راوی)یەکە نییە، بەڵکو ئینسانی بوونی ئەو تێکستەو تێکنەگیرانیەتی لە گەڵ مرۆڤ بوون و ویژدان و ئەخلاق و مۆڕاڵی مرۆڤایەتی و، پێوانەکردنیەتی بە پێوەرەکانی مرۆڤ، بەسە تابزانین ئەو تێکستە ڕاست□ □ ی□ا□ت□کستی□، یاخود ھەڵبەستراو، وەری بگرین، یان ڕەتیکەینەوە.

یانی ھەرتێکستێکی ئایینی، بۆ وەرگرتن، یان ڕەتکردنەوەی، ئینسانی بوونی ئەو تێکستە و نائینسانی بوونی دەکەین بە پێوەر، نەک سەنەدەکەی، چونکو مرۆڤ سەنتەر و لوتکە و کابەی ھەموو تێگەیشتنێکە.

جوبران
پێمان دەڵێت گرنک نییە عەقیدە و بیروباوەڕی ئایینیت سێیان□ بێت، یاخود یەکتاپەرستی، یاخود بتێک بێت، گرنگ ئەوەیە ئەوەی تۆ دەیپەرستیت چەندە لە گەڵ مرۆڤدایە و ئایینەکەت چەندە مرۆڤانەیه، تاچەند ڕێزی لە ئازادی و کەرامەت و خواست و مافەکانی مرۆڤ گرتووەو تاچ ئەندازی□□ک مرۆڤ بوونی ڕەچاوکردووە و مرۆڤ بوونی لە تێکستەکانیدا بەرجەستەکردووە.

تاچەند ئەو خودایەی تۆ دەیپەرستیت بۆ مرۆڤە و لە خەمی مرۆڤایەتی و لە گەڵ مرۆڤ بوون و مرۆڤدایە.
ھەر ئایینێک بە مرۆڤبوون دەپێورێت و ھەڵدەسەنگێندرێت، نەک خوداوەندبوون.

بۆیە جوبران
پێمان دەڵێت ئایینی ڕاست ئەو ئایینە نییە کەبانگەشەی مۆنۆپۆڵکردنی ڕاستی دەکات، بەڵکو ئەو ئایینە ڕاستە کە، مرۆڤ

بوونی تێدا قۆرخکراوە، مرۆڤایەتی تێدا ڕەچاوکراوە، مر□ق ت□دا □ووگ□ی□، مر□ق ت□یدا س□نتر□، مر□ق ت□یدا گەوهەری ئایین و حەقیقەت و پیوەرە.

“چەتەکانی خودا”
پێمان دەڵێت یەکتاپەرستی خوداوەند، یەکتایی مرۆڤایەتی و خۆشویستنی مرۆڤەکان و برایەتی مرۆڤایەتییه، بەرلەوەی مشتومڕی ئەوە بکەین کە خوداوەند دەست و پێی هەیە یاخود نا!

جوبرانیزم
یاخیبونێکە له توراسێکی کۆنەخوزانە و هەموو تێگەیشتنێکی مێژوویانە و سیاسیانە و فقهیانە و مەزهەبیانە و دۆگمایيانەی ئایینی.

جوبران پێمان دەڵێت
سەیری لای چەپت بکە، ئەوە لای ڕاسته، ئەی ئەو کەسەی دڵت ڕووتە، تۆی تەنها درۆناکەیت.

ئاگاداربه، بڕواداره□کان بێ بڕوان، ئاگادار بە، هاوسەرەکان، هاوسەرگیریان پێک نەهێناوە، ئاگاداری نوێژبە و نوێژ مەکە، ئاگاداری ناوەکان بە ئەوە ناوەکان نین، ئاگاداری فەقێیەکان بە، ئەوان خوداوەند دەنووسنەوەو ناشزانن بیخوێننەوە، ئاگاداری مێژوو بە، مێژووەک یان مێژووی پەیامبەرانی خوداوەندە، یانیش مێژووی دزەکان.

Seen by Shamal Ismael Kareem at Mon 11:44 PM
Shamal Ismael Kareem
جوبران پێمان دەڵێت
بۆ ئەوەی باوەڕت بە خوداوەند بێت، یەکەم ڕوکنی باوەڕ و مەرجی ئیمان، یەکەم شت کە پێویستە لەسەرت بیکەیت:
بێ باوەڕ بوون و کافربوونتە ب□ پەرستگاکان،

نکۆڵیکردنتە لە فیقه و ئەحکامەکان، لە ڕفتارو مێژووی ئایین و کەهنوتەکان، بۆ ئەوەی لەگەڵ ڕاستیدا بیت، پێویستە لە سەرت کفر بە هەموو ئەو شتانەبکەیت کە مرۆڤەکان لە سەری ڕێککەوتوون، لەو شتانەی تائێستایش پێی دەڵێن ڕاستی و حەقیقەت، جا شتانی مێژوویی، یان ئایینی، یاخود شتگەلی بەهایی بن. باشترە بێ ئایین و وەک بێ دین و لائیکێک لەگەڵ خوداوەندا بمریت، نەوەک لە گەڵ ئایینێکی بێ خوداوەند.

جوبران
پێمان دەڵێت بێ بڕوایی بوون و کافربوون لەو کاتە دەبێتە ئەرک و ئەخلاق، کاتێک کت□ببی خوداوەند و فەقێیەکان لەتای یەک تەرازودادەندێت و بەیەک چاو سەیردەکرێت، کاتێک فەقێ دەبێت بەوەرگێڕی خوداوەند، نەک دڵ.

کافربون لەوکاتە دەست پێدەکات و دەبێت بە زەروری کاتێک دەگوترێت:
بێ ئایینێک بکوژە هەرچەندە باشیش بێت،
دیندارێک سەرخە هەرچەند خراپیش بێت.

بەڵێ دەبێ هەمووومان کافربین لەوکاتەی عەلی لەناو میحرابەکەی دەکوژن و موعاویەش سەردەخەنە سەر مینبەر.

کافربوون و بێ بڕوایی ئەوکاتە لوتکەی بڕوا بوونە.

کاتێک دەیانەوێت ژنێک بەردباران کەن لەسەر(داوێن پیسی)، وەکو مەسیح دەبێ جاڕی بێ بڕوایی خۆمان لە بەرامبە ئەو کۆمەڵە بدەین و لە ڕوویان بوەستینەوەو پەنجە بکێشینە ناو چاوەکانیان و پێیان بڵێین بوەستن، کێ لە ئێوە هێندە هەوری بێ پەلە و فریشتەی بێ هەڵەیەو گوناحبارنییە و تاوانێکی ئەنجام نەداوە، تابێت و لەسەر ئەوەی ئێوە لاتان تاوان و لادانە و ژنێکی لە سەر بەردباران بکەن!؟

جوبران
پێمان دەڵێت کافر ئەو کەسە نییە کە پێنج نوێژەکە ئەنجام نادات،
بەڵکو کافری حەقیقی ئەوکەسەیە کە بەهاکان جێ بەجێ ناکات،
کافر و مولحید و ئەتێست ئەو کەسە نییە کە باوەڕی بە مر□ق بوون و مر□قایەتی و خۆشبەختی و مافەکانی مر□ق ه□یە، ئەو کەسە بڕواداری ڕاستەقینەیه، با نکوڵی ل□ بوونی ئێزدانیش بکات.

کافر ئەو کەسەیە خەڵک فریدەدات و بەختەوەری خەڵک دەدزێت، بابڕواتە حەج و ماڵی خواوەند و بەڕۆژووش بێت و نوێژیش بکات و بڕواتە پەرستگایش.

کافر ئەو کەسەنییە ناچێتە پەرستگا، کافر ئەو مرۆڤەیە کە ڕۆژی پێنج جار دەڕواتە پەرستگاو درۆو زەغەلی دەکات، قۆڵی خەڵک دەبڕێت و فرت و فێڵ لە کڕین و فرۆشتن دەکات.
لەسەر دەفتەری دۆلاردەخەوێت، بەڵام ئامادەنییە، بە دینارێک یارمەتی هەژارو لێقەوماوێک بدات. کافر ئەو کەسەیە ئایینی هەیە بەڵام ویژدانی نییە، مەزهەبی هەیە مر□ق بوونی نییە، بەرماڵی

هەیە، ئەخڵاقی نییە.

جوبران
پێمان دەڵێت کافر ئەوانەن تەجاوزی مرۆڤایەتی دەکەن و مافەکانی مرۆڤ پێشێل دەکەن و خەڵکی ئازاردەدەن. مرۆڤەکان دەکەن بە کۆیلە و کەنیزەو ماڵی خەڵکی دەدزن و ئازادی خەڵکی دەستبەسەردادەگرن و ژیانی مرۆڤەکان بە دۆزەخ دەکەن.

کافر ئەوانەن کاری توندوتیژی ئەنجام دەدەن و خودا لە بەرگی جەلادێکی دڵ ڕەق و کائینێکی بکووژ و، تیرۆردا پیشان دەدەن.

کافر ئەوانەن کە، تێزی ڕێژەیی ڕەتدەکەنەوە و خۆیان وەکو کۆتا ڕاستی و دوایین تەفسیرو یەقینێکی سەرو گوومان پیشاندەدەن و حەقیقەتەکان لەسەر ناوی خۆیان تاپۆ دەکەن!

جوبران
پێمان دەڵێت کفر باوەڕ نەبوون بە بوونی خوداوەندو داننەنان نییە بەو زاتە، بەڵکو کفری ڕاستەقینە باوەڕ نەبوون و داننەنانە بە مرۆڤ بوونی مرۆڤەکان.

کفر سڕینەوەی خودایەتی خوداوەند نییە، هێندەی سڕینەوەی مرۆڤ بوونی مرۆڤەکانە، کفر بابەتێک نییە پەیوەندی نێوان خوداوەند و مرۆڤ بێت، بەڵکو کفر پەیوەندی نێوان مرۆڤێک و مرۆڤێکیترە.

کافر ئەو کەسە نییە باوەڕی بە دۆگم و عەقیدەی ئایینەکان نییە، کافر ئەو کەسەیە باوەڕی بە دادپەروەردی، ئازادی، لێبوردەیی، ئاشتی کۆمەڵایەتی، فرەیی ئایینی و سیاسی و کۆمەڵایەتی و پێکەوەژیان و جاڕنامەی گەردوونی مافەکانی مرۆڤ و یەکسانی نێوان مرۆڤەکان نییە، باوەڕی بە سەربەستی ژن و ژیان دۆستی و ژینگە دۆستی و ئاژەڵدۆستی و نیشتمان دۆستی نییە.

کافر ئەو کەسەیە باوەڕی بە ئازادی و مافەکانی تاک نییە و ڕێز لە حەز و هەڵبژاردن و خواست و تایبەتمەندی مرۆڤەکان ناگرێت و دەست لەژیانی تایبەتیان وەردەدات و دەم لە هەموو شتێک دەکوتێت و قسە لە سەر هەموو شتێکی مرۆڤەکان و دارو بەرد دەکات.

کافری ڕاستەقینە ئەو کەسەیە خۆی لە خەڵک دەکات بە گوتەبێژی خوداوەند و بەناوی خوداوە فەتوا دەردەکات و بڕیار لە سەر ژیانی خەڵک دەدات و دونیایەک بکەو نەکەو نەرمیان بە دادەڕژێت و دەیەها

بوت لە بەردەم بوونیان ڕۆدەنێت و بە تابۆ و حەرام و توندوتیژی ژیانیان لێدەکات بە ژەهر و قوزەلقورت و دۆزەخ.

کافر ئەو مرۆڤەیە خۆی دەکات بە سێبەری ئاسمان و بەتەمی تاریکی ئایدیۆلۆژیاکەی ژیانی مرۆڤەکان دادەپۆشێت.

بێ بڕواو فەرمەسۆن، ئەو ئینسانەیە کە ئایین تێکەڵ بە سیاسەت دەکات و خۆی دەکات بە پەڕلەمەنتار و نوێنەری ئێزدان و مەکتەب سیاسی و ئەنجومەنی باڵاو کەناڵی تەلەفزیونی بەناوی خوداوەندە دادەنێت.

کافر هەموو ئەوانەن خۆیان دەکەن بە شمشێری خوداوەندو گەرووی ئازادیەکانی خەڵک دەبڕن، تیرۆر و ترس بەڵاو دەکەنەوە، کۆتری ئاشتی لە سێدارەدەدەن و پەپولەی ئازادی تیرۆر دەکەن، مر□قایەتی خەڵتانی خوێن و ژیان و بوون وێران دەکەن.

Shamal Ismael Kareem

جوبران

پێمان دەڵێت مرۆڤ پێویستی بە واعیز و قەشە و کاهین و پیاوانی ئایینی و لاهوتیەکان نییە، تافێری پەرستشی بکەن، بەڵکو مرۆڤەکان پێویستیان به مرۆڤە شۆڕشگێڕەکانە تاکو لە کۆیلایەتی ڕزگاریان بکەن.

عەبدولڕەزاق لە"چەتەکانی خودا"

پێمان دەڵێت قەیران و کێشەی ژیانی مرۆڤەکان قەیرانێکی لاهۆتیانە نییە لە بەندایەتیکردنیدا، بەڵکو قەیرانی بوونیەتی لە بە کۆیلەکردنیدا، بۆیە کێشەی مرۆڤەکان هێندە کێشەی عەقیدە نییە، بەقەد ئەوەی کێشەی ناعەدالەتی و ستەمە.

جوبران

پێمان دەڵێت خوداوەند پەیامبەرانی نارد، کەچی خەڵکی شوێن فەقێ و واعیز و پیاوە ئایینیەکان، شوێن کاهین و قەشەو حاخام و مەڵاکان کەوتن، لە کاتێکدا نازانن ئەوەی فەقێ و پیاوە ئایینیەکان نووسیویانە پێچەوانەو نەقیزی ئەوەیە کە خوداوەند ناردویەتی.

بۆیە ناکرێت مرۆڤێک بڕواداری□ت، بەرلەوەی کفر بە مەعبەدو حوکمی کاهینەکان بکات و بێ بڕوایی خۆی لە بەرامبەریاندا جاڕبدات.

جوبران

پێمان دەڵێت پێویستە لەسەرم چەند کفربکەم، تاکو ببم بڕوادار؟

لە تێڕوانینی "چەتەکانی خودا" کافربوون ئەرک و پێویستە بەو جۆرە بڕوایەی کە زۆری لا ئاساییە، لەو شوێنە نوێژو پەرستش بکات کە زگی هەژارونەدار و بێ نەوایەکی تێدادەشێدرێت، لەو شوێنەی ژنی تێدا ئەتک و بە کەنیزە دەکرێت، لەو جێگایەی مرۆڤی تێدا بەردباران دەکرێت و سەردە بڕێت.

جوبران
پێمان دەڵێت گرنگ ئەوە نییە بڕوامان پێیەتی، بەڵکو ئەوەی گرنگە چۆنیەتی ئەو باوەڕهێنانەیە.

جوبران
پێمان دەڵێت ئەوەی بە ئایینێکی ساختە فریوتدەدات، ئەوە خوداکەتت لێ دەدزێت و، وەکو ئەو کەسەیش وایە کە بە ناوی عیشقێکی درۆینەوە دڵت دەدزێت.

جوبران
پێمان دەڵێت ئایە کەسێک، یاخود کۆمەڵێک و گرووپێک بە ناوی خوداوەندەوە، هەموو ئازادییەک لە خەڵک قەدەغە و بە تابۆ بکات، خۆی مین بڕێژبکات و بە خەڵکدا بتەقێنێتەوە، مرۆڤایەتی بتەقێنێت و سەری مرۆڤ ببڕێت، ژن بەردباران بکات، کچ و دایک و خوشکی خەڵک دەست بەسەردابگرێت و بیانکات بە کەنیزەی چێژی ناوگەڵ و سێکس و لە بازاڕی بێ مروەتی و بێ بەهاییدا، لە شێوەی کاڵایەکی مادی بێ گیان و بێ ڕۆح، مامەڵە و کڕین و فرۆشتنیان پێوەبکات، شاڵاوی داگیرکاری بۆ سەرخاکی وڵاتان ببات و خاک و وڵاتیان داگیربکات و کلتورو زمان و فەرهەنگ و هەموو شتێکیان تەعریب و ئەنفال بکات، مێژوویان بشێوێنێت،
هەر بەڕاستی ئەمانە سەرباز، یان چەتەکانی خودان!؟